

Vážení a milí spoluobčané,

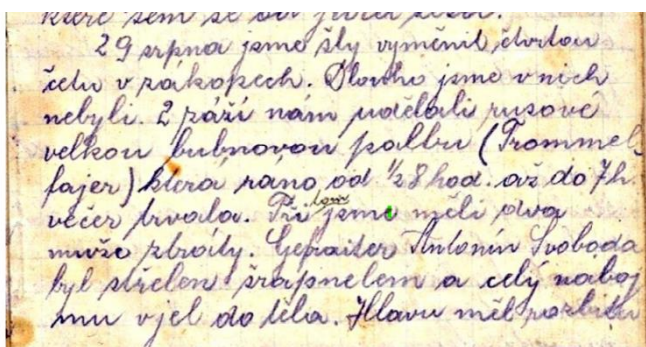
V minulých dílech vyprávění o účasti našich mužů v 1. sv. válce jsme došli ruskou frontou až k **23. srpnu 1917**. Měla bych teď, pokud sleduji osud jihlavského 81. pěšího pluku, pokračovat osudy „našich“ mužů na frontě italské, kam byl pluk následujícího dne přesunut. I tam naši válčili... a ještě se k tomu povídání určitě dostaneme, ale dovolte mi ještě chvíli zůstat na frontě ruské, i když nejen na ruské.

Do války bylo mobilizováno 70 miliónů mužů a 7,1 milionu jich prošlo zajetím („**austrijáků**“ – tedy mužů rakousko-uhers. armády bylo 2,2 mil.) a 480 tis jich v zajetí zemřelo. V monarchii bylo 50 zajateckých táborů. V Českých zemích např. Liberec, Broumov, Milovice, Planá u Tachova, Žatec, Benešov, Cheb, Most, Terezín, Josefov, Jindřichovice a další... A proto je další kapitola vyprávění nazvaná

Do zajetí

Nejdříve si dovolím ocitovat z deníku vojáka Kouteckého, který popisuje své zajetí na ruské frontě a své rozpoložení. Nacházel se se svou jednotkou poblíž 81. pěšího pluku. Samozřejmě, že každý voják procházel obdobím zajetí jinak a jinak tuto skutečnost i vnímal. Pro někoho to byla zkušenost bolestivá, jiný to mohl cítit jako vysvobození z válečných útrap ve frontové linii. Ne všichni zajatci se hlásili nadšeně do legií k dalšímu boji v poli a také každý z těch, co se přihlásili, měl k tomu své důvody. (To jen tak na okraj, o legionářích bude ještě také řeč).

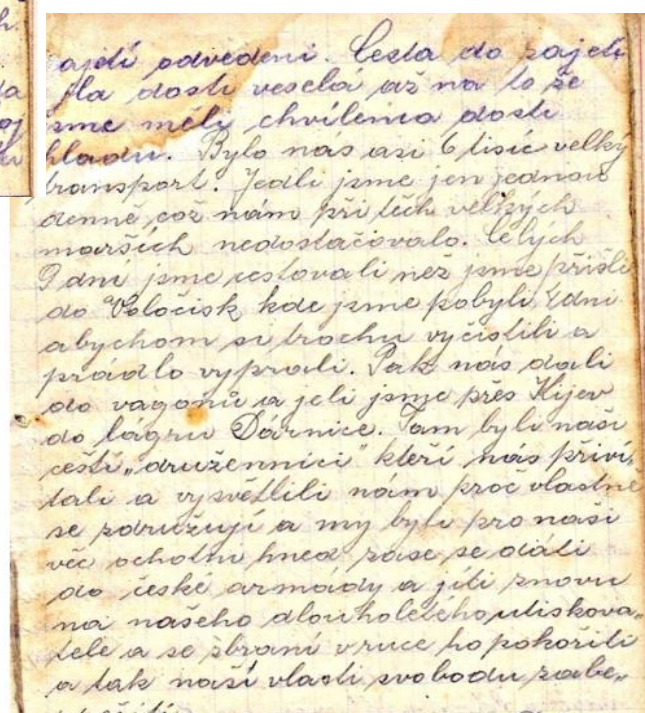
„29. jsme šli vyměnit čtvrtou četou v zákopech. Dlouho jsme v nich nebyli. 2. září nám udělali rusové velkou bubnovou palbu (Tramelfajer), která ráno od ½ 8 hod. až do 7 h večer trvala.

Při tom jsme měli dva muže ztráty.

Gefraiter Antonín Svoboda byl střelen šrapnelem a celý náboj mu vjel do těla. Hlavu měl rozbitou...“

„Cesta do zajetí byla dosti veselá až na to že jsme měli chvílema dosti hladu. Bylo nás asi 6 tisíc velký transport. Jedli jsme jen jednou denně což nám při těch velkých marších nedostačovalo. Celých 9 dní jsme cestovali, než jsme přišli do Voločisk kde jsme pobýli 4 dni abychom se trochu vyčistili a prádlo vyprali. Pak nás dali do vagonů a jeli jsme přes Kijev do lágru Dárnice. Tam byli naši čeští „družiníci“ kteří nás přivítali a vysvětlili nám proč vlastně se sdružují a my byli pro naši věc

ochotni hned zase se dáti do české armády a jít znovu na našeho dlouholetého utiskovatele a se zbraní v ruce ho pokořit, a tak naši vlasti svobodu zabezpečiti...“

To byl jeden z možných scénářů. Ale vše mohlo probíhat i úplně jinak. Jak jsem napsala: každý měl své zkušenosti, někdo lepší, někdo zlé.

Také se teď podíváme, zda je o zajetí napsáno něco i v pamětní knize Otína z dvacátých let:

„...28. prosince 1914 byl jsem v Uhřinově v kostele zešel jsem se s Balin s Mejzlíkem (Vašíčkem) že obdržel od svého syna list a že jsou zajati v Rusku a že je tam Karel Bárta z Votína.“

„...Z Votína byli ten čas zajati: Halámek Ludvík v Rusku, Bárta Karel, Letmajer František, Pacal Josef v Srbsku...“

„...V únoru (1915) přišla zpráva, že Prokop Rudolf je zajatý v Rusku...“

A k tomu přidávám ještě pár údajů, které jsem vyhledala v databázích. Víím, že tento seznam není úplný, ale je to mravenčí práce, protože ani seznamy nejsou úplné... No, snad ho ještě časem (možná i s vaším přispěním) doplním o další údaje:

Bárta Karel, Otín č. 17

- Narukoval 31.7.1914. Jako voják 81. pěšího pluku byl zajat **8.9.1914 u Komárova, RUS.**

Studený Bohuslav, Otín č. 20

- Odveden 28.2.1915, voják 81. pěšího pluku, zajat **7.9.1915 u vsi Josefovka, obl. Tarnopol, RUS.**

Halámek Ludvík, Otín č. 6

- Desátník střeleckého pl. č. 14, zemřel 23.7.1917 v **Pavlodaru, RUS** (asi v zajetí, kdy byl zajat přesně jsem nezjistila). V Pavlodaru byl poté i pochován.

Necid Adolf, Otín č.8

- Narukoval v roce 1914. Voják 81. pěšího pluku, 1. kompanie, zajat byl u **Michailova, obl. Rjazaň, RUS**

Buda Jan, Otín č.1

- Narukoval v září 1914, v seznamu ztrát je uvedeno neúplně jen – zajat **RUS,**
- V seznamu zajatých jsem našla: Buda Johann, říms. Kat, 44 let (ArbR) zajat 22/3 1915, internován v Novonikoljevsku, obl. Tomsk, **RUS**
- Nic bližšího pro přesnou identifikaci. Stáří by přibližně odpovídal (nar.1873), ale také nevím, co znamená zkr. ArbR.

► Kriegsgefangene ► 1917 ► 10.4.1917 Číslo 3 ► 142

Buda Johann, röm.-kath., 44 Jahre (ArbR.?), kriegsgef. 22./3. 1915; interniert in Nowo Nikolajewsk, Gouvernement Tomsk, Rußland.

Letmayer František, Otín č. 25

- zajat **RUS**, nemám bližší údaje

Prokop Rudolf, Otín č.23

- zajat, nemám bližší údaje

Pacal Josef, Otín č.12

- zajat **v Srbsku**, nemám bližší údaje

Kašpar Josef, Pohořílky č.13

- zemřel zřejmě v zajetí **10. září 1915 v Darnici**, gub. Černigov, **RUS**. Pohřben tamtéž.

Doležal František, Geršov č.5

- Náhradní záložník, pěšák, pěší pluk č. 81, 2.komp., nar. 1887, zajat, Jegorjevsk, obl. Rjazaň, **RUS**

Dvořák Vítěslav, Geršov č.6

- j.d. svobodník 14. zeměbranceckého pěšího pluku byl **zajat 7.6.1916 u Lucku**, **RUS**.

Pol František, Geršov č.8

- voják 14. zeměbranceckého pěšího pluku **zajat 20.10.1914 u Sanu**, **Petropavlovsk**, obl. Akmolinsk, **RUS**

Čížek Stanislav, Geršov č.6

- voják, **zajat 8.10.1918 u Verdunu**, **FRA**

A na závěr ještě pár slov pro bližší pohled na zajetí, dohledaných v literatuře:

Zajatci bývali soustředěni na určených místech nedaleko fronty a měli být, dle Haagské dohody, přemístěni do týla. Po větších úspěšných operacích jedné či druhé strany, na východ i na západ táhly se dlouhé kolony zajatců, kterým začala nová etapa jejich válečných životů.

Na ruské straně byl nedostatek dopravních kapacit, takže se většinou pochodovalo. Zranění zajatci, pokud nebyli na bojišti ponecháni osudu, bývali ošetřeni na přífrontových obvazištích nebo nemocnicích a posíláni na doléčení a na další operace do vnitrozemských zařízení. Přesuny od místa zajetí k železniční trati se mohly proměnit v mnohadenní utrpení. Strážní si zajatců všímali jen potud, aby zajistili pohyb útvaru a přibližně udrželi jeho počet. Vládl všeobecný hlad. Vojáci a velitelé strážních oddílů si přilepšovali z peněz, které měli na zásoby, a prakticky nechávali zajaté, ať si seženou jídlo sami. Výhodu měli ti zajatci, kterým zůstaly peníze nebo cenné věci na prodej či výměnu. V některých případech vojákům pomáhala dobročinnost obyvatel vsí a městeček podél trasy pochodu. Během přesunu trpělo oblečení a obutí, zvláště k pochodu nevhodné důstojnické vysoké parádní boty způsobovaly pravé utrpení. Extrémní teplotní výkyvy způsobovaly v létě úpaly a případy těžké dehydratace, v zimě nebezpečné omrzliny. Lepší to nebylo ani v období tání nebo chvilkových oblev. Mnoho vojáků onemocnělo úplavicí, když ze zoufalství pili vodu z kaluží a znečištěných vodních nádrží a potoků. Při pochodu spali v hospodářských staveních, kůlnách a nezřídka pod širým nebem,

za jakéhokoliv počasí a zcela bez možnosti umytí nebo výměny oblečení...

Na nádražích zajatci vyčkali nejbližší transport, pak nastoupili do vagonů. Pokud měli štěstí, jeli v **těpluškách**, vybavených kamny a palandami, pokud měli smůlu, nahnali je strážní do obyčejných dobytčáků nebo na plošinové vozy. Z přifrontového pásma pokračovala zajatecká anabáze dlouhé dny ve zcela hygienicky i jinak nevyhovujících podmínkách, za hladu, horka nebo zimy až do centrálních táborů, odkud byli zajatci odesíláni dále do nitra Ruska. Úmrtnost zajatců při špatném zacházení během přesunu je jen těžko odhadnutelná, ale téměř všichni vojáci bez výjimky vzpomínají na kamarády, kteří padli za oběť nemoci, zranění, hladu nebo nepřátelství strážného. Velká část zajatců, kteří posléze vstoupili do ruských legií, **prošla tranzitním táborem Darnica**. Ten se nacházel nedaleko Kyjeva a byl jakousi přestupní stanicí. Pro mnohé zajatce se stal synonymem utrpení. Zajatci si toho do tábora mnoho nepřinášeli, jen to, co se jim podařilo uchránit před rukama zlodějů. Ubytování v takových táborech se lišilo případ od případu. Velká část táborů vznikala s příchodem zajatců, jiné existovaly již od rusko-japonské války, např. známá **Berezovka**. V počátcích Darnice **pleňasové** (slangový výraz pro zajatce, z ruštiny) skutečně spali pod širým nebem nebo v primitivně postavených přístřešcích. Výstavba ubikací probíhala pomalu, byl nedostatek vůle i materiálu, jako pracovní síla byli používáni zajatci. Existovaly dva základní typy ubytovacích prostor – nadzemní stavení a klasické ruské zemljanky.

Velká koncentrace mužů, kteří nemohli provádět každodenní osobní hygienu ani si prát oblečení, vytvářela ideální podmínky k rychlému a nezvladatelnému šíření parazitů všeho druhu. Mnozí si blechy a vši přinesli už ze zákopů. S rozšířením vši a blech souvisely epidemie nakažlivých nemocí přenášených právě těmito parazity nebo způsobených špatnou hygienou. V zajateckých táborech v jižních krajích ruského impéria vypukaly smrtící epidemie s neodbytnou pravidelností na začátku období dešťů. Zajatci se museli naučit žít v prostředí, kde myši, krysy a hmyz tvořily neodmyslitelnou kulisu jejich každodennosti, nevídané soupeřníky se sice snažili likvidovat, ale vítězství nikdy nemohlo být úplné. Z hlediska hygieny záleželo na každém jedinci, jak danou situaci zvládal. Muži v lágrech většinou vlastnili jen jedinou soupravu oblečení, která s postupujícím časem chátrala a sehnat nový oděv nebylo vůbec jednoduché. Jejich oblečení bylo proto nezřídka improvizované, o botách nemluvě. Ten, kdo měl kabát nebo slušnou přikrývku, byl mezi zajatci téměř boháč. Místo přikrývek se používaly ukradené pytle.

Ale hygiena ani vši a vlastně ani nemoci nebo oblečení nebyly tím nejdůležitějším, čím převážná většina pleňasů žila. Tím nejdůležitějším tématem bylo jídlo. Kde sehnat jídlo, jak ho upravit, jak ho ukrýt. Vojákům se o jídle zdálo, jídlo bylo společně s oblečením zřejmě nejčastěji kradeným artiklem. K pití byla jen voda, rychle se jí naučili konzumovat až po převaření, vydával se čaj. Maso, čerstvá zelenina nebo ovoce se v jídelničku prakticky neobjevovaly, což způsobovalo celou řadu zažívacích a dalších zdravotních problémů. Objevovala se celková apatie a organismus byl mnohem náchylnější k nemocem a infekcím. Nedostatek vitamínu C způsoboval nepříjemné onemocnění kurdějemi (zajatci je nazývali **cinga**). Skorbut neboli kurděje se v některých extrémních případech projevoval zduřením dásní, jejich krvácením, následnou ztrátou zubů a vlasů, vytvářením množství otoků a vředů na nohou, rukou a na trupu postiženého. V Turkestánu, kde bylo po velkou část roku ovoce dostatek, se zajatci naopak přejídali a trpěli žaludečními problémy, které oslabovaly organismus.

Nesnesitelná situace nastávala pro silné kuřáky, a těch nebylo mezi zajatci málo. V lágrech se cigarety nebo spíše tabák sháněly obtížně. Všichni se naučili kouřit hrubý ruský tabák (machorku), nad kterým by ještě nedávno ohrnovali nos, ale někdy nebyla k dispozici ani machorka. Tehdy nastal čas pro různé náhražky, například listí, a fantazii jednotlivců. Alkohol byl zbožím ještě více nedostatkovým a z hlediska kvality mnohem více rizikovým. Pilo se prakticky úplně všechno, co mělo jen vzdálený vztah s alkoholem.

Zdravotní péče v lágrech byla minimální, přestože každý tábor měl vlastní nemocnici s personálem, který často tvořili zajatci. K nemocem rozšířeným v oblastech s hojným

výskytem komárů patřila obávaná malárie, příčina mnohých úmrtí. Špatná hygiena dovolovala šíření žloutenky a cholery. Přispívalo také nekontrolovatelné rozšíření parazitů jako vši, blech a štěnic. Nedostatečné oblečení, vlhko a zima podporovalo vznik kloubních a revmatických onemocnění. Byl zoufalý nedostatek léčiv a vlastně všeho zdravotnického vybavení. Základní zbraní v boji proti nebezpečným nakažlivým chorobám (např. choleře nebo tyfu) byla karanténa postižených, nezřídka celého baráku nebo zemljanky, respektive tábora. Pobyt v takovém tyfovém nebo cholеровém baráku přežili jen fyzicky a duševně zdatní.

Statisíce mužů německé, rakouské, české, maďarské a mnoha dalších národností měly nahradit chybějící pracovní síly v ruském průmyslu a zemědělství. Pro některé zajatce se to ukázalo být vysvobozením z mizerných podmínek táborů, pro mnoho jiných se jedno peklo změnilo v druhé. K nejneoblíbenějším a nejobávanějším pracovním určením patřily velké stavby jako regulace vodních toků a doly nebo lomy, případně ocelárny a železárny. Tam byla práce nejtěžší a nejnebezpečnější, bez velkých možností úlev nebo vedlejšího výdělků. V horší situaci byli ti, kteří se ocitli v šachtách uhelných nebo jiných dolů. V podnicích různých velikostí i zaměření, včetně tiskáren a elektráren, zastávali zajatci pozice od nekvalifikovaných pomocných dělníků až po předáky nebo kancelářské síly s rozsáhlou rozhodovací pravomocí. Možná ještě rozdílnější byly zážitky z pracovního nasazení na venkově, na jednotlivých usedlostech a velkostatkách po celém Rusku, tzv. práce na ekonomii. V období žní byla mezi sedláky a zemědělskými podnikateli poptávka po pracovnících na tu nejhrušší práci. Zajatci byli odesláni do vesnic, kde žili bez vojenského dohledu a někdy dokonce v domácnostech místních obyvatel. Opět záleželo na tom, ke komu byl ten či onen jedinec poslán. Obecně se ale zdá, že právě polní práce byly mezi zajatci oblíbené, při pobytu na venkově byla totiž předpokládána možnost lepšího stravování než v lágrech.

Myslím, že teď bych mohla pokračovat o každodenním životě v táboře, protože důležité bylo i najít si svou motivaci pro dlouhé dny čekání na to, kdy už to konečně vše skončí. Nějak se zabavit v šedi dnů, a přitom z toho mít trochu i radost či profit. Tak vznikaly v zajateckých táborech dílny, žádání byli třeba ševci, krejčí, truhláři, holiči... ale i „minikavárničky“, kroužky šachu či jiné. Velmi oblíbené, zejména mezi publikem z okolí byly divadla, kapely či cvičení sokolů... a popsala bych ještě další stránku. O Velké válce bylo napsáno mnoho knih, tiskem vydány deníky, vzpomínky, jenže je teď už nikdo nečte. Ale pokud by vás to zaujalo, mohu pro začátek doporučit např. Přišel befel od císaře pána – Příběhy Čechů z 1. světové války. A pro ty, kteří namítnou proč se stále ohlížet na minulost, že to bylo už dávno, mám odpověď: „Aby se nezapomnělo, jaké utrpení války přinášejí. Aby se nezapomnělo. Někdy mám pocit, že už se zapomíná. A přitom:

„Všechny války mají mnoho společného – především velké lidské utrpení, které je povětšinou zcela zbytečné.“

Mějte se krásně a zvu vás zase v srpnu na kávičku.

Vaše kronikářka Mirka

Použité zdroje:

- PAMĚTNÍ KNIHA OTÍNA
- ÚDAJE Z DATABÁZÍ VHÚ A VÚA
- UKÁZKY Z DENÍKU KOUTECKÉHO
- FILIP, VLADIMÍR - SCHILDBERGER, VLASTIMIL: 1. SVĚTOVÁ VÁLKA: 1. WELTKRIEG : 1914-1918, BRNO, 2014
- NOVÁ, KATEŘINA: ČEŠTÍ VOJÁCI ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY V RAKOUSKO-UHERSKÉ ARMÁDĚ, DIPL. PRÁCE, PLZEŇ, 2014
- VÁCHA, DALIBOR, PHDR.: ŽIVOT V LEGIÍCH, ČESKOSLOVENŠTÍ DOBROVOLCI NA RUSI 1914-1918, DISERT. PRÁCE, Č. BUDĚJOVICE, 2011